

Færøernes Universitet: Fra nationsbygning til nationsbranding

Temanummer: Færøernes økonomi og politik

Færøernes Universitet står i 2020 ved en skillevej. Denne artikel leder læseren igennem Fróðskaparsektur Føroyas tidlige historie, udvikling fra et akademi i 1960'erne til dannelsen af Færøernes Universitet i 1987, universitetsreform i 2008 og rektorskifte i 2019. Artiklen kortlægger, hvordan man er gået fra en meget stærk og succesfuld organisatorisk identitet med fokus på nationsforberedelse, nationsbygning og kulturel autonomi til en organisatorisk svækket og

splittet institution uden et overordnet fælles mål. Artiklen peger på halvfemsernes økonomiske krise og skiftet fra akademi til universitet som værende afgørende for tabet af både en fælles organisatorisk og institutionel identitet. For igen at gøre sig gældende og relevant i et samfund i eksplosiv udvikling er det afgørende, at Færøernes Universitet på ny udvikler en organisatorisk fælles identitet.

Færøernes Universitet i historiske træk fra ide til akademi og universitet

I sin gennemgang af Færøernes Universitets historie fra 1951-1983 bruger den færøske historiker Jóan Pauli Joensen folkevisdommen, at naturen kan være farlig, som titel på sin artikel: “*Um ikki at flyta anna fótin fyrr enn hin stendur tryggur*” [Om ikke at flytte den anden fod, før den første står trygt] (1983:9). Joensen refererer her til en tale givet af Hanus Debes Joensen, daværende formand for Færøsk Videnskabeligt Selskab i forbindelse med selskabets 20-årige fejring i 1972. Formanden sammenligner i sin tale arbejdet med at etablere et færøsk akademisk miljø og grundlæggelsen af et færøsk universitet med en bevidst vandring op ad stejle bjerge, hvor man er nødt til at stole fuldt ud på sine følgesvende og kun kan tage endnu et skridt videre, når man er sikker på, at det sidste var på fast grund. I tidens politiske tumult om løsrivelse og nationsdannelse maner han til ro og opmuntrer til fokuseret fremgang, ét skridt efter det andet, for et færøsk akademisk miljø, der producerer forskning og undervisning, på færøsk, om Færøerne, til færinger.

Det er svært at komme til en forståelse af, hvor Færøernes Universitet befinder sig i året 2020, uden at tage selvstændighedsbevægelsen i betragtning. Startskuddet til Færøernes egentlige nationale bestræbelser lød i 1888, da der blev inviteret til møde uden for Tinghuset i Tórshavn. Resultatet af dette møde, kendt som Jólafundurin [Julemødet], var en deklARATION på seks punkter, der blandt andet stipulerede, at man i Færøerne fremover agtede at gøre brug af færøsk (frem for dansk) som undervisningssprog i skolen, at historieundervisning skulle fokusere på færøsk historie, at præster skulle kunne prædike på færøsk, og at færøsk skulle bruges i forbindelse med alle offentlige forhold.

MARTIN MOHR OLSEN

Ph.d.-studerende,
Danmarks Tekniske
Universitet, mamoo@dtu.dk
og projektmedarbejder,
Research & Enterprise Unit
ved Færøernes Universitet,
martino@setur.fo

Resolutionens sjette punkt var, at der skulle arbejdes frem mod etableringen af en færøsk folkehøjskole (Skarði, 1988).

Folkehøjskolen blev en realitet i 1899. Desuden oprettedes et nationalbibliotek, et nationalarkiv og et nationalmuseum, og færøsk som nationalsprog vinder indpas. Med konsolideringen af disse udviklede en lille bygning midt i Tórshavn sig til et centrum for et spirende akademisk miljø. Bygningen bliver et samlingssted for en kulturelite af personligheder med interesse i historie, litteratur og kultur, hvoraf mange skulle gå videre til at sætte eget præg på færøsk sprog, forfatterskab og politik (Joensen, 1990: 12). I 1937 oprettes Færøernes Gymnasium, i 1940 anerkendes det færøske flag, i 1946 afholdes folkeafstemning for løsrivelse fra Danmark, og i 1948 indføres hjemmestyreordningen. Som en udvikling af denne nationsbygning er der gennem årene samtidig blevet dannet grobund for en interesse i at udvikle et færøsk akademi (Marnersdóttir, 2003: 46).

Færøsk Videnskabeligt Selskab, 1952-1964

Afslutningen på Anden Verdenskrig resulterede i en tilflytning af færøske akademikere fra det københavnske studiemiljø, der havde brugt krigstiden på at debattere deres visioner for et lokalt miljø, der formåede at producere materiale om Færøerne på færøsk. Mødet mellem lokale og udefrakommende resulterede i 1952 i etableringen af Føroya Fróðskaparfelag (Færøsk Videnskabeligt Selskab) (Joensen, 1990: 12-4). Selskabet blev stiftet med tre formål: etableringen af et færøsk forum for akademisk debat; udgivelse af videnskabelige tidsskrifter på færøsk om Færøerne; og etableringen af en institution for højere uddannelse (Sølvará, 2015: 4). Selskabet udgav allerede i 1952 dets første videnskabelige tidsskrift; Fróðskaparrit (Videnskabeligt Tidsskrift), der stadig udkommer på årlig basis. Hensigten med Fróðskaparrit var at udgive akademisk forskning på færøsk for at påbegynde skabelsen af et færøsk videnskabeligt sprog (Joensen, 1990: 4, 15-6). I perioden fra 1952-1965 arbejdes der i det små med at oprette undervisning i naturvidenskab, færøsk og litteratur. Og i 1965, efter mange års bevidst vandring, med små skridt og fødderne på fast jord, lykkes det at oprette en færøsk institution for højere uddannelse: Academia Færoensis, eller rettere Fróðskaparsetur Føroya (Færøernes Universitet), der i 2015 kunne fejre sit 50-års jubilæum.

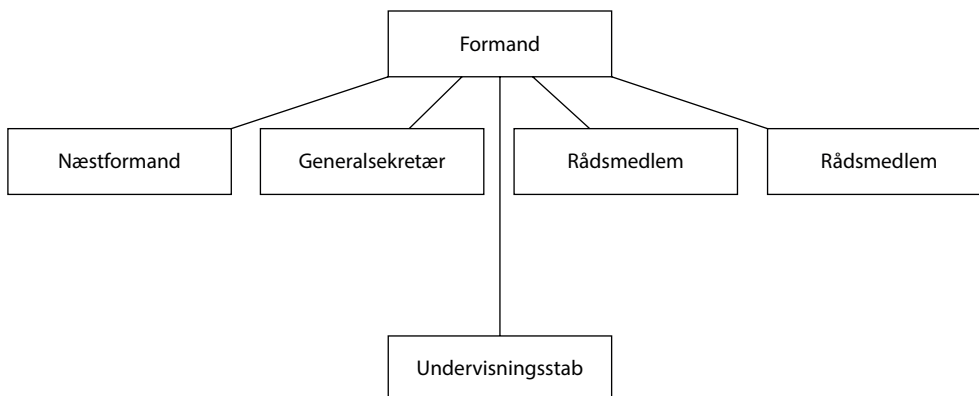
Færøernes Akademi, 1965-1986

I perioden 1965-1986 bruges navnet Fróðskaparsetur Føroya, som stadig er i brug, når der i dag refereres til Færøernes Universitet. I perioden er der dog ikke tale om et egentligt universitet, men snarere et akademi. Efter etableringen af Fróðskaparsetur Føroya overgik alle besiddelser og forpligtelser fra Færøsk Videnskabeligt Selskab til det nye akademi. Og den fulde økonomiske drift af akademiet blev pålagt Færøernes Landsstyre. Det var dog først i 1972, at universitetet tilføjede en toårig basisuddannelse. Indtil da havde højere uddannelse kun bestået af enkelte årskurser i naturvidenskab og en række sprogfag ud over færøsk. I 1970'erne blev der tilbudt grunduddannelser i na-

turvidenskab og færøsk. I løbet af 1980'erne udvides med historie, samfundsvidenskab og religionsvidenskab (Sølvará, 2015: 5-6).

Det er svært at finde en endegyldig definition af et akademi i nordisk kontekst, men en sammenligning med den skandinaviske folkehøjskoletradition er tæt på. Der fandtes allerede en færøsk folkehøjskole, og definitionen ville derfor være en institution for højere uddannelse et sted mellem en højskole og et universitet. Grundet størrelsen af akademiet var der i perioden en meget lille og flad organisationsstruktur. Ledelsen bestod (ifølge Joensen, 1990: 4, 29-31) af fem medlemmer, der organiserede sig selv. Indfødte medlemmer bestod af Færøernes landsbibliotekar og rektor for Færøernes Studenterskole. De resterende tre medlemmer var valgt på Færøsk Videnskabeligt Selskabs årsmøder. Det er i midten af 1970'erne, at der påbegyndes en tradition for deltagelse af undervisere og studerende ved rådsmøder, og ud af eksisterende lærerråd udvikles nu positioner for ledelse af fakulteterne. I perioden er der ingen rektor, og akademisk råd, ledelse og administration skal nok ses som samme instans (se Figur 1). Det er svært at illustrere udviklingen fra 1965-1986, men det er tydeligt, at der i denne tidlige fase er tale om et meget lille akademisk råd med mange funktioner og en behovsbaseret ad-hoc udvikling af organisationsstrukturen.

Figur 1: Organisationsdiagram for Færøernes Akademi i perioden 1965-1987

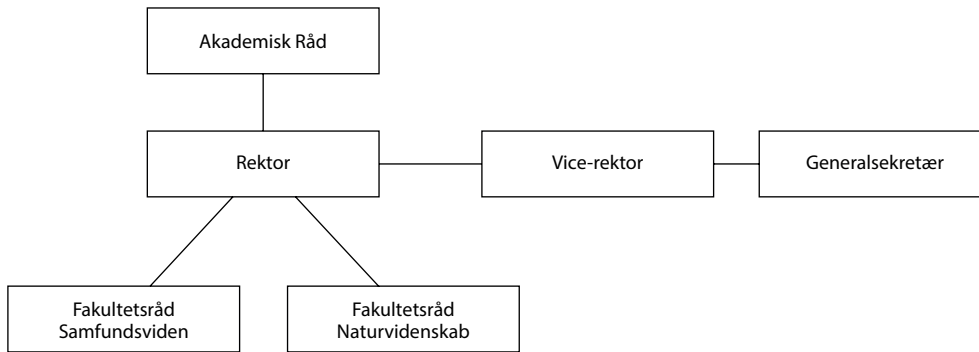

Kilde: Baseret på Joensen (1990: 29-31).

Færøernes Universitet, 1987-2019

Processen med at omforme Færøernes Akademi til et egentligt universitet begyndte i forbindelse med koalitionsforhandlinger efter lagtingsvalget i 1984. Kort efter præsenterer en akademisk arbejdsgruppe en betænkning, der dækker over en række ønskede ændringer: organisatorisk struktur (se Figur 2), akademisk kvalitetssikring og nye uddannelser. Betænkningen følges, og loven om et egentligt færøsk universitet – Færøernes Universitet, bliver en realitet i 1987 (Joensen, 1990: 54-7; Marnersdóttir, 2003: 51).

Figur 2: Organisationsdiagram for Færøernes Universitet i 1987.

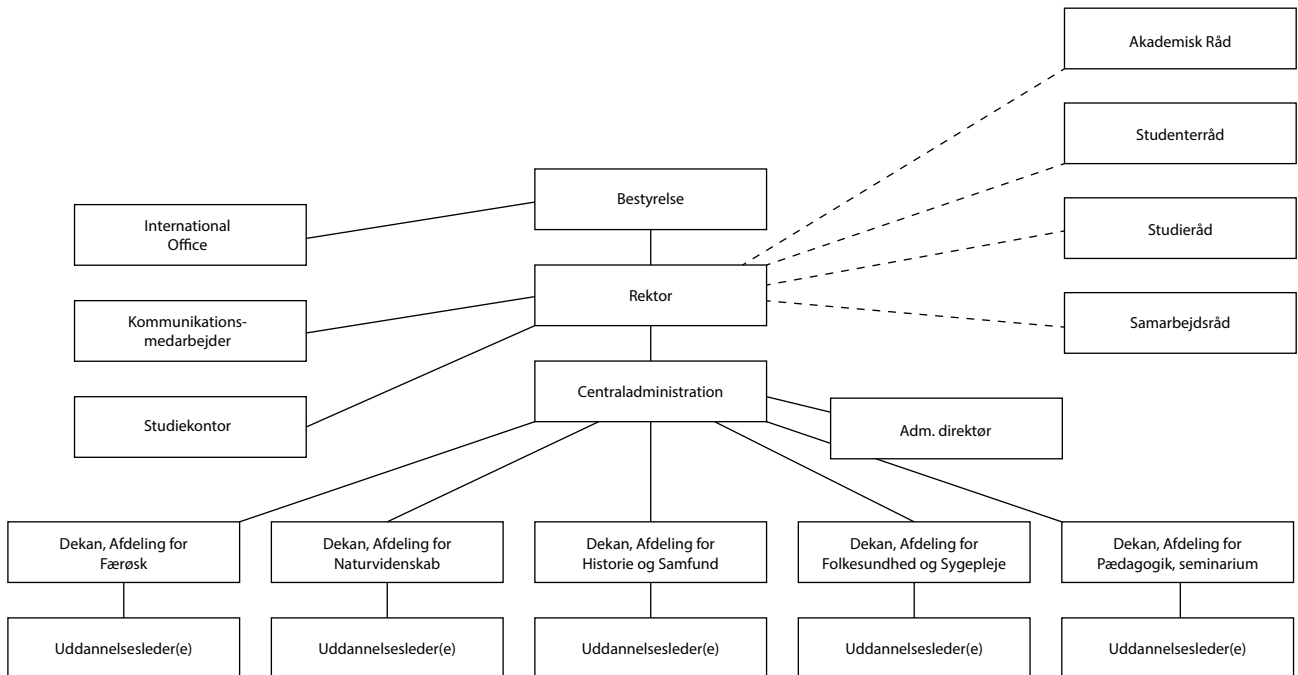
Kilde: Baseret på Joensen (1990: 56-61).

Med den endelige etablering af et reelt universitet begynder formanden for Færøsk Videnskabeligt Selskabs ord fra 1972 at spøge. Man er dårligt nok begyndt at sætte gang i betænkningens anbefalinger, da den værste økonomiske krise i nyere færøsk tid rammer i begyndelsen af 1990'erne. Resultatet af krisen er, at det nye universitets bevillinger skæres med en tredjedel. Helt op til år 2000 må universitetet kun benytte den offentlige bevilling til lønudgifter (Marnersdóttir, 2003: 51-2), og alle andre aktiviteter skæres væk.

I 2008 revideres lovgivningen for Færøernes Universitet (Løgtingið, 2008). De allerede eksisterende Færøernes Lærerseminarium og Færøernes Sygeplejerskeskole bliver sammenlagt med Færøernes Universitets administration og resulterer i den nuværende organisation bestående af fem afdelinger: Færøsk sprog og litteratur, Naturvidenskab, Historie- og Samfundsvidenskab, Pædagogik samt Folkesundhed og Sygeplejerskeskole. De tretten, der fik diplom i 1965, er nu blevet til omkring 700-800 årlige studerende (Sølvará, 2015: 6-7).

Det er især i perioden efter ændringerne i universitetsloven fra 2008 til i dag, at der sættes skub i udviklingen af en reel organisationsstruktur på Færøernes Universitet. Det er i disse seneste 10-12 år, at man er gået fra en yderst simpel ledelsesstruktur til en mere forgrenet organisationsstruktur (se Figur 3). Det er også i denne periode, at man går fra et internt akademisk råd til en bestyrelse bestående af fire eksterne medlemmer udpeget af den siddende Landsstyremand for Kultur, to internt valgte medlemmer og en repræsentant for de studerende. Det har i en årrække været kutyme, at Landsstyremanden også peger på udenlandske repræsentanter til bestyrelsen. Tillige er det nu også bestyrelsen, der har beføjelse til at ansætte rektor samt administrerende direktør og dekaner efter indstilling fra rektor.

Figur 3: Organisationsdiagram for Færøernes Universitet omkring 2019

Kilde: Baseret på FSF (2020c).

Færøernes Universitet, et nationalprojekt

For at opsummere har Færøerne haft et akademisk miljø siden slutningen af 1800-tallet (både i Færøerne og i Danmark), et akademisk selskab siden 1952, et akademi siden 1965 og et universitet siden 1987. Den økonomiske krise i 1990'erne udsatte på mange måder omstruktureringen fra akademi til universitet til omkring år 2000. At man i 2008 sammenlagde universitetet med to eksisterende højere uddannelser med hver deres organisatoriske struktur, historie og fokusområde har yderligere udfordret en egentlig institutionel og organisatorisk samhørighed. På denne baggrund kan det ikke uden mulig kontrovers argumenteres, at Færøernes Universitet har 55 år på bagen. Uoverensstemmelsen stammer fra brugen af betegnelsen Fróðskaparsetur Føroya som værende dækkende både for det tidligere akademi, samt det nuværende universitet, der tilsammen har eksisteret i over 55 år. Denne artikels argument er, at det ikke er organisatorisk korrekt at tale om et egentligt Færøernes Universitet, hvis historie, akademiske og organisatoriske praksisser strækker sig tilbage til 1965. Færøernes Universitet er på den ene side et institutionelt symbol på selvstændighed (med mere end 50 års historie), men organisatorisk set er universitetet stadig meget ungt og præget af ufuldstændig og gradvis implementering af organisatoriske og akademiske praksisser, som man ellers ser fuldt implementeret på ældre og mere etablerede universiteter i regionen.

Nationsforberedende og nationsbyggende

I loven om oprettelse af et færøsk akademi fra 1965 stipuleres det, at den primære opgave, med basis i Færøsk Videnskabeligt Selskabs påbegyndte akademiske arbejde, var at udføre forskning og facilitere akademiske uddannelser. Ser man dog de politiske bemærkninger til lovforslaget igennem (Joensen, 1990: 57), bliver det hurtigt tydeligt, at der er meget mere end akademisk forskning og undervisning på spil. Fra politisk side figurerer en konservativ nationalistisk ideologi bag forventningerne til det nye universitet. Især er det tydeligt, at planerne med at oprette fakulteter for færøsk sprog og færøsk historie ses som fundamentale for den fortsatte udvikling af lokal autonomi og statsdannelse (Sølvará, 2015: 5). Det var også daværende formand for den løsrivelsessindede og republikanske Tjóðveldisflokkurin, Erlendur Patursson, der krediteres for at sætte en modernisering af universitetet på dagsordenen (Joensen, 1990: 57), og et af hovedformålene med det nye akademi var netop at tilbyde discipliner, som ikke fandtes på danske universiteter, men havde fokus på uddannelser med samfundsmæssig nytte, der vægtede færøsk sprog, litteratur, historie og kulturel forståelse – mens den forskning, man typisk forbinder med et moderne universitet, var sekundær (Marnersdóttir, 2003: 49-50). Tidligere rektor Malan Marnersdóttir skriver direkte i sin analyse: »Færøernes universitets [dengang akademi] betydning for samfundet har helt fra starten været eksplicit: Det var nationsbyggende, nationsforberedende« (ibid: 46).

➤➤ **Fra politisk side figurerer en konservativ nationalistisk ideologi bag forventningerne til det nye universitet. Især er det tydeligt, at planerne med at oprette fakulteter for færøsk sprog og færøsk historie ses som fundamentale for den fortsatte udvikling af lokal autonomi og statsdannelse**

På mange punkter har man opnået det, man har sat sig for og mere til. Tidsskriftet Fróðskaparrit er ikke længere udelukkende på færøsk, men udgives i stigende grad på engelsk for at nå ud til en global skare af læsere. Skiftet til engelsk kan tolkes som udtryk for, at den sproglige kamp er forbi og vundet – der er nu opbygget et færøsk ordforråd af udtryk, der gør det muligt at udtrykke videnskabelige teorier, metoder og analyser, og man kan deltage i en international debat. Med Fróðskaparrits skifte til engelsk har man til fordel for den brede offentlighed oprettet det populærvidenskabelige magasin Frøði (Viden), som kun udkommer på færøsk og er med til at formidle færøsk forskning fra en bred vifte af discipliner på en let fordøjelig og moderne facon (Marnersdóttir, 2003: 48).

Forskning

Ifølge Marnersdóttir (ibid: 53) var en konsekvens af den økonomiske krise, at samfundsdebatten fokuseredes på fordelene ved forskning, og hvordan

forskning kunne forhindre lignende økonomiske og samfundsmæssige kriser i fremtiden. En del af denne debat var naturligvis, at forskningen kunne udnyttes til at skabe grobund for innovation og erhvervsrettet forskning, der igen kunne være med til at stabilisere økonomien og styrke eksportmulighederne. Og i 1996 etableres Granskingargrunnurin (Forskningspuljen), der i dag forvaltes af Granskingarráðið (Forskningsrådet). Analyserer man de udgivelser og den lovgivning, der findes om netop dette, ses det tydeligt, dels hvor meget vægt der lægges på nødvendigheden af forskning, der resulterer i innovation og nytænkning til gavn for samfund og erhvervsliv (Granskingarráðið, 2007: 14), og dels vigtigheden af samspillet mellem Færøernes Universitet og den sektorforskning, der udføres af andre færøse forskningsinstanser (Granskingarráðið, 2015: 8-10).

Egne beregninger viser, at Færøernes Universitet siden puljens start i 1996, til skrivende stund, står for 29 pct. af accepterede ansøgninger, hvoraf omkring halvdelen af disse er gået til finansiering af ph.d.-projekter. Analysen viser også, at universitetet i perioden 1996-2020 kun går sammen med andre forskningsinstitutioner om (godkendte) ansøgninger en femtedel af gangene. Bag tallene viser det sig, at især ph.d.-projekterne er drevet af en meget individuel indsats fra de potentielle ph.d.-studerende selv, snarere end en koordineret institutionel indsats for at øge antallet af studerende eller fokuserer inden for strategiske områder. De resterende godkendte ansøgninger er samtidig også sjældent en fælles tværfaglig eller tværinstitutionel indsats, men er i høj grad udviklet af enkelte forskere, der hver især arbejder inden for eget område. At tre fjerdedele af færøse forskningsmidler går til organisationer og institutioner (ofte i form af sektorforskning) andre end Færøernes Universitet, og hvor universitet ikke indgår som partner, kunne tyde på, at konkurrencen er hård, og at forskning drevet af færøse forskningsmidler i højere grad foregår uden for universitetets mure.

Vokseværk

Et væsentligt argument i denne artikel er, at Færøernes Universitets institutionelle skifte fra akademi til universitet samtidig også har krævet et tilsvarende organisatorisk skifte, men at dette skifte først har været udskudt af en finansiel krise i et årti for derefter at komme undervejs sammen med den nuværende omvæltning af økonomiske, politiske, demografiske og teknologiske ændringer, der markant har ændret og fortsat ændrer det færøse samfund.

På den ene side har Færøernes Universitet en dybt institutionaliseret bagage af normer, værdier, traditioner, historie og en nationsbyggende plads i samfundet, som giver en forståelse af fælles formål. På den anden side kan den faktiske organisatoriske struktur ikke leve op til denne forståelse og forventning. Organisationen er endnu ikke fuldt ud institutionaliseret som en enhed med fælles formål. Skiftet som følge af universitetsreformen i 2008 – fra et system med intern fordeling af ansvarsposter (se Figurer 1 og 2) til et system med overvejende ekstern indflydelse over rektor og administrerende direktører (se

Figur 3) – var meget lig konsekvenserne af den danske universitetslov fra 2003 (FT, 2002). Et skifte væk fra et Humboldtsk ideal imod en ny form for topstyret nyttemaksimerende institution.

➤➤ På den ene side har Færøernes Universitet en dybt institutionaliseret bagage af normer, værdier, traditioner, historie og en nationsbyggende plads i samfundet, som giver en forståelse af fælles formål. På den anden side kan den faktiske organisatoriske struktur ikke leve op til denne forståelse og forventning.

Hvis det organisatoriske formål, forstået som en gruppe mennesker, der samarbejder om at nå et fælles mål (Scott og Davis, 2007: 38), for Færøernes Akademi var at være nationsforberedende og nationsbyggende – og den institutionelle sammensætning, forstået som regulativer, normer og kulturbevidste elementer kombinerede med aktiviteter og ressourcer, der tilsammen formår at skabe stabilitet og mening (Scott, 2014: 56), komplementerede denne målsætning – kunne vi konkludere, at organisationen var institutionaliseret. Målet, der skulle nås, var internaliseret, og der var en fælles forståelse for, at aktiviteter og ressourcer var afsat til dette. Som beskrevet, så nåede man til et punkt, hvor nationsforberedelse ikke længere var det overordnede organisatoriske formål. Den økonomiske krise bremsede realiseringen af en ny identitet som formelt universitet, og krisens følger resulterede i krav om nye formål, der lod vente på sig i over et årti. Uden et klart defineret overordnet organisatorisk fælles mål ser vi universitetet, især efter sammenlægningerne i 2008, over en længere periode fragmentere i mindre dele bestående af fem forskellige afdelinger og en centraladministration. Fordi der går omkring tyve år uden implementering af en fælles strategi, overtager afdelingerne definitionen af deres organisatoriske formål og former separate institutioner, hvor man hver for sig arbejder for sin egen målsætning, udvikler egne fremgangsmåder og akademiske kulturer (der findes ingen skriftlige kilder på dette, som er baseret på egne observationer og uformelle interviews over en årrække).

Imens forandrer samfundet omkring universitetet sig drastisk, og der eksisterer, på trods af konflikt mellem manglende organisation og fragmenterede institutioner, et ønske fra universitetets ledelse om vækst og fremgang i form af flere uddannelser, studerende og forskning. Som dette temanummer illustrerer, så har Færøerne over længere tid udviklet sig til en på mange måder selv bærende mikrostat, og det er især efter 1990'ernes finanskriser, at udviklingen rigtigt tager fat. Det er i denne periode, at der i høj grad udvikles lokal infrastruktur inden for vejnet, daglige flyforbindelser til lande andre end Danmark og en telekommunikation i verdensklasse. Lakseopdræt og en voksende turisme har givet landet et økonomisk løft, der har givet plads til en lignende vækst i serviceindustrien, og 2010'ernes helt reelle dystre prognoser om masseudvandring og demografisk kollaps beskrevet i f.eks. Exit Føroyar (á Rógvi

og Reistrup, 2012) er nu vendt til en rekordhøj tilflytningsrate (Hagstovan, 2020), Nordens højeste fødselsrate (NMR, 2020: 29) og Nordens højeste erhvervsfrekvens (ibid: 69). På samme tid er der også sket en politisk udvikling, der ser Færøerne trække mindre på danske netværk til fordel for egne interesser i regional og globale politiske netværk i form af suveræne medlemskaber og et stigende antal repræsentationer rundt omkring i verden. Det er midt i dette moderne, udad søgende og globaliserede samfund, hvor behovet for nationsforberedende initiativer helt naturligt fylder mindre og mindre, at Færøernes Universitet i dag befinder sig – og det er i et samfund, hvor man økonomisk, politisk og kulturelt over længere tid har taget de tunge og seje skridt op ad bakke for endelig at kunne begynde at løbe, at det stadig skal kunne gøre sig gældende.

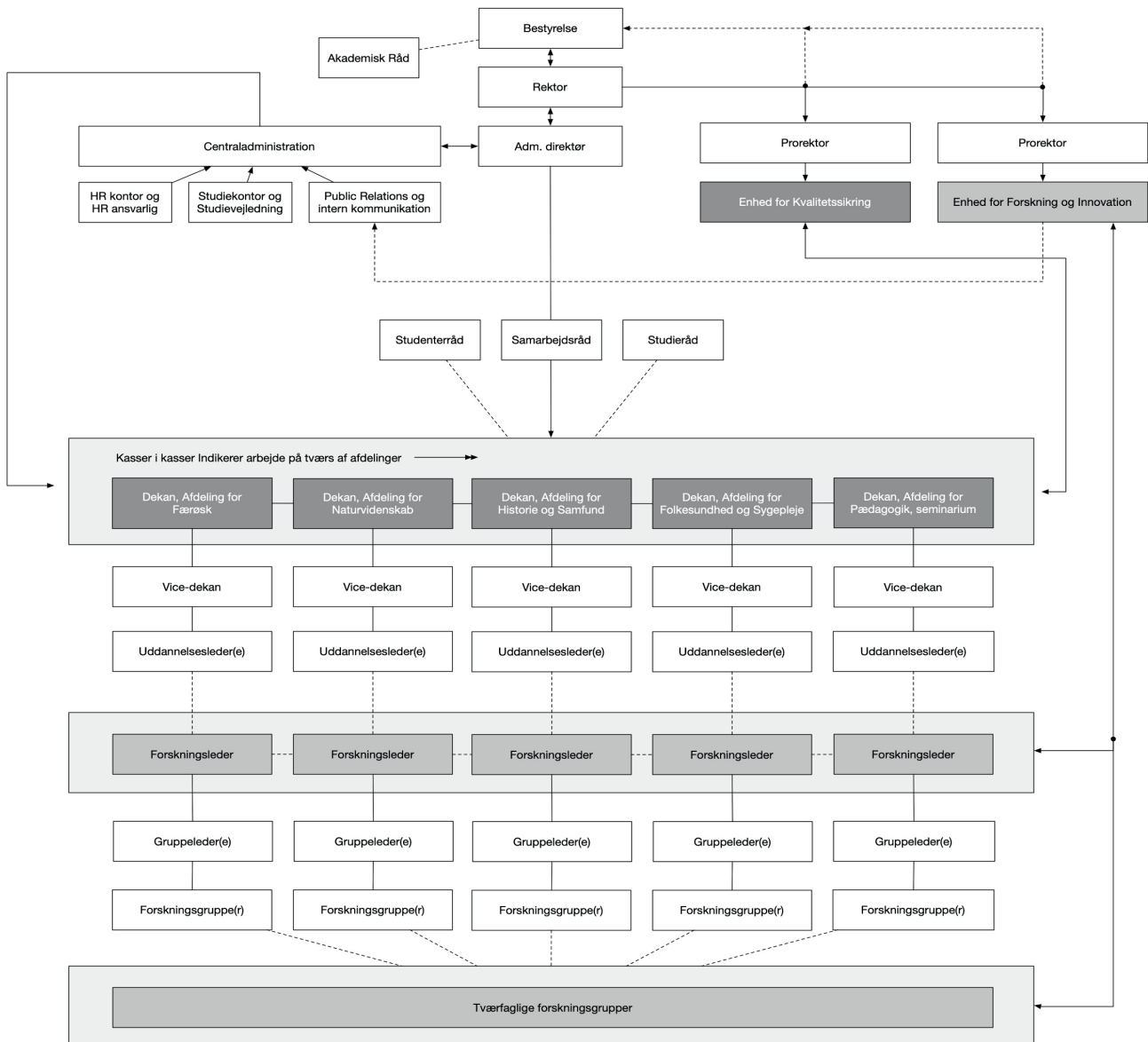
Antallet af uddannelser, udenlandske kollegaer, unge ivrige færøske akademikere med global erfaring og antallet af studerende er stigende, og ambitionerne om at tiltrække udenlandske studerende og penge det samme. Man står nu, og har gjort det i noget tid, ved en skillevej i den forsigtige vandring op ad bjerget. Vil man de nationalromantiske institutionelle værdier om nationsdannelse, hvor fokus primært er rettet indad, eller ønsker man en organisatorisk konsolidering, modernisering og professionalisering, der også tillader et systematisk fokus, der er udadvendt og engagerer sig regionalt såvel som internationalt? Dette er Færøernes Universitets nuværende store udfordring. En konsolidering af de institutionelle og organisatoriske dele, og skabelsen af enhed, der rummer både en nærværende og en udadrettet rolle på samme tid. En enhed med et klart organisatorisk formål og en institutionel sammensætning, der netop var med til at realisere de nationalromantiske værdier – i en ny og moderne udgave.

En strategisk fremtid

Spurgt om ansættelsen af skotske Chik Collins i 2019, den første ikke-færøske rektor på Færøernes Universitet (FSF, 2019), svarer bestyrelsesformand, Ólavur Ellefsen (Olsen, 2020), at processen med at finde en aftager for afgående rektor var længerevarende. Han peger på universitetets flade organisationsstruktur og manglende ledelsesdannelse som grunden til, at der i bestyrelsens øjne ikke var nogen åbenlys “kronprins eller kronprinsesse” at finde internt. Der søgtes først lokalt og derefter internationalt som følge af for få egnede lokale ansøgere. At valget faldt på en udlænding, var ifølge Ellefsen ikke en bevidst manøvre for at gøre op med fortiden, men at Collins var den bedst egnede leder til de ændringer, bestyrelsen så for sig, og under de omstændigheder, universitetet befandt sig i. Endvidere siger Ellefsen, at man både var opmærksom på de udfordringer, der kunne være ved ansættelsen af en person uden forbindelse til Færøerne – det færøske sprog, viden om kultur og historie – og så også fordele ved ansættelsen af en rektor, der var aldeles fri for lokal forankring og forpligtelser.

Kort efter start satte den nye rektor sig for at fuldende det mangeårige arbejde med at tilslutte sig Bologna-deklarationens retningslinjer og en længe ventet underskrivelse af Magna Carta Universitatum, der nu også findes på færøsk (OMCU, 2020). På samme tid blev der sat gang i udviklingen af universitetets nye strategi for 2020-2024 (FSF, 2020b).

Figur 4: Forventet organisationsdiagram for Færøernes Universitet omkring 2021

Kilder: Baseret på FSF (2020c) og egne observationer
 Note: Pile indikerer forventede kommunikationslinjer

Et år inde i hans periode som rektor er der tegn på et strategisk opgør med den eksisterende noget fragmenterede, flade og autonome ledelsesstil udviklet *ad hoc* ude på afdelingerne til en mere klassisk topstyret organisationsstruktur med nyoprettede organisatoriske mellemlid og ansvarspositioner i form af prorektorater, vice-dekaner, forskningsledere og enheder der som no-

get nyt arbejder på tværs af afdelinger og hierarki (se Fig 4). En af de organisatoriske ændringer er etableringen af tre nye kontorer, hvis formål netop er at bygge bro mellem ledelsen og afdelingerne. Samtidig er disse kontorer også et svar på 2020-2024-strategiens tre første punkter; kvalitet i undervisningen, forskning og innovation, og udviklingen af ansatte og organisation. *Kvalitetssikringsenheden* og *Forsknings- og Udviklingsenheden* er begge ledet af erfarne prorektorer med brede beføjelser til at lede og søsætte initiativer, der understøtter strategiens prioriteringer. Den nye *HR-afdeling* har ansvaret for at udvikle organisationsstrukturen, modernisering og professionalisering. Yderligere er der dannet en Key Performance Indicator (KPI) arbejdsgruppe ledet af den administrerende direktør, der samler data ind på samtlige af de prioriteter, strategien nævner.

På et år har den nye rektor i samspil med ledelse og bestyrelse formået overraskende meget. Mange af forandringerne har været længe undervejs, og der har længe eksisteret et større pres fra politisk side og fra både ansatte og studerende om forbedringer. Den nuværende strategiske plan for de kommende fire år skiller sig markant ud fra tidligere versioner ved at kredse om realistiske ambitioner og en række initiativer, der signalerer praktisk implementering allerede inden udgivelsen af selve strategien. Det, at man med *Kvalitetssikringsenheden*, *Forsknings- og Udviklingsenheden* og *HR-afdeling* er kommet fra start inden strategiens offentliggørelse, har givet positiv genlyd internt på universitetet.

Mere end kun at holde trit

Et er, at man sætter gang i en række initiativer for at nå et mere tidssvarende og professionelt niveau. Implementering af Bologna-deklarationens retningslinjer og underskrivelse af Magna Carta Universitatum, organisatorisk professionalisering, evalueringer, kvalitetssikring og et øget fokus på forskning, innovation og ressourcer er jo selvfølgelig ikke det endelige mål i sig selv. Disse tiltag er kun det, der baner vejen for den egentlige akademiske udvikling: værktøjer, der tillader universitetet at holde trit med resten af samfundet – også internationalt. Det er, hvad der kommer bagefter, der tillader universitetet at være på forkant.

Færøernes Universitet står ved en skillevej. Man står over for valget mellem et indadvendt fokus på Færøerne og et udadvendt syn på regionen og omverden. Reelt kan det jo ikke være et valg, hvor det ene udelukker det andet. Færøernes Universitet er landets eneste og bliver nødt til at holde fast i sit arbejde med lokale interesser, kultur og identitet. Den nye strategiske plan for 2020-2024 taler til dannelsen af en trans-skalær organisation og institution, der opererer på tværs af to geografiske skalaer på samme tid; den meget lille og lokale og den meget store regionale (se blandt andet Scholte, 2005: 185-223). Universitetets nye sprogpolitik (sammenfattet i strategien) taler til noget jordnært og specielt færøsk – imens afsnittets næste punkt taler til et eksternt engagement og partnerskaber med andre områder af lignende størrelse

og deres sproglige udfordringer. Universitetets nye arbejdsgruppe, der skal sætte skub i en dalende interesse for færøsk engagement i FN's Verdensmål er et lignende eksempel på et fokus på bæredygtighed, der ikke kan andet end vende udadtil og indad på samme tid. Uanset om man ønsker at opnå lokale eller regionale mål, vil det kræve et universitet, der opererer som en enhed for at kunne være på forkant. Et fragmenteret universitet med afdelinger, der går enegang, vil have svært ved at engagere sig. For det første i forhold til den nye lovgivning om forskning, udvikling og innovation (Løgtingslóg um ráðgeving og stuðul til gransking, menning og nýskapan), der blev vedtaget tidligere på året (Løgtingið, 2020). For det andet i forhold til den kommende fælles Arktiske strategi for Danmark, Grønland og Færøerne (UM, 2020a og 2020b).

Den nævnte lovgivning er en rammelov, der har været undervejs i mange år, og er uden tvivl inspireret af den debat, den færøske finanskriser skabte om forskning, og hvordan den er knyttet til innovation, økonomisk vækst og eksport. Selvom dette er idéer, der har eksisteret i snart 30 år i Færøerne og har figureret i de fleste koalitionsaftaler og policy-rapporter om emnet siden krisen (Granskingarráðið, 2007: 14; 2015: 8-10), er det aldrig noget, der har vundet indpas på Færøernes Universitet, hvor forskningen længe primært har været bundet til den førnævnte nationsdannelse og forskernes egne faglige interesser. Forskellen er nu, at debatten ikke sker i en økonomisk krise, men i et økonomisk opsving. Lovgivningen sætter strengere krav til økonomisk støtte allokeret til forskning gennem Forskningsrådet og varsler en rekonfiguration af Vísindaráðið (Videnskabsrådet)¹ til fordel for et nyt Ráðið fyrri Gransking, Menning og Nýskapan (Rådet for Forskning, Udvikling og Innovation). Dette vil betyde, at den økonomiske allokering, der driver hovedparten af færøsk forskning, hvoraf Færøernes Universitet modtager gennemsnitligt omkring 30 pct. igennem ansøgninger, nu skal revideres og meget muligt uddeles efter yderligere kriterier relaterede til økonomisk vækst, samfundsudvikling og iværksætteri. For et uforberedt universitet, hvor formel tilknytning til industri og sektorforskning ikke er normen, kan en ændring som denne have meget negative konsekvenser.

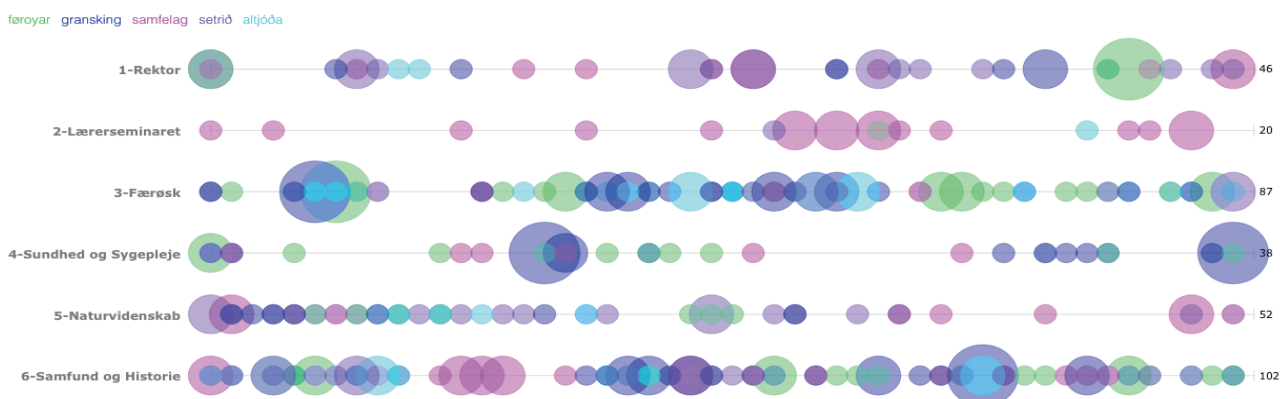
Rigsfællesskabets strategi for Arktis ser også ud til at være så omfattende, at Færøernes Universitet kun vil kunne indgå i samarbejdet som en samlet enhed med central koordinering

Et tidligt udkast af Danmark, Grønland og Færøernes kommende fælles arktiske strategi (Arktis 2030) har nu cirkuleret blandt færøske forskere i nogen tid, og forskning har et primært fokus i samtlige af strategiens seks visioner: international politik, folkesundhed og økonomisk udvikling, bæredygtighed og grønne ressourcer, innovation og entreprenørskab, teknologi og forskningssamarbejde. I hælene på en regional strategi for Rigsfællesskabet vil der også komme en lokal færøsk arktisk strategi, der inkluderer de fleste af de samme visioner. Forbundet med disse to strategier og den forskningsmæssige investering, de lægger op til, følger samtidig en overvejelse om, hvordan

Færøernes Universitet ønsker at gribe en trans-skalar satsning an. Det er for universitetets vedkommende forskning, der kun kan ske simultant i det små og i det store, i samarbejde med lokale og med regionale kræfter. Rigsfællesskabets strategi for Arktis ser også ud til at være så omfattende, at Færøernes Universitet kun vil kunne indgå i samarbejdet som en samlet enhed med central koordinering. Der findes andre eksempler på kommende udfordringer for universitetet. Debatten om fornyet deltagelse i EU's aftager for Horizon2020 er én. Fælles for mange udfordringer er, at de kræver forpligtelse på mere end én skala og for en samlet akademisk enhed og strategisk samarbejde. Men måske vigtigst af alt kræver det, at universitetet står frem med en ny identitet – en ny organisation og institution i overensstemmelse.

Universitetet viser sine farver

I løbet af sommeren 2020 bragte den færøske avis Sosialurin en serie af kronikker skrevet af universitetets ledelse; rektor og de fem dekaner for universitetets fem afdelinger. Kronikkerne var ment som en platform for ledelsens visioner om universitetets nye strategi for 2020-2024, der kunne nå ud til offentligheden (og ansatte på universitet). Ved hjælp af kodning og en tekstanalyse er det muligt at skabe sig et overblik over de fem de hyppigst brugte temaer på tværs af kronikkerne; *færøerne/færøsk, forskning, samfund, Færøernes Universitet og internationalt*.

Lærerseminariet (kronik-2; Olsen, 2020) har stort set kun fokus på interaktion med det færøske samfund og nævner ikke forskning eller internationalisering. Kronikken er primært en gennemgang af vigtigheden af viden i samfundet og afdelingens rolle deri. *Afdelingen for færøsk* (kronik-3; Hansen, 2020) har fokus på universitetets nye sprogpolitik, men formår på samme tid at orientere sig indad og udad i sin analyse af vigtigheden af et akademisk færøsk sprog og den rolle forskning på færøsk har for Færøerne i en globaliseret tid. *Afdelingen for Sundhed og Sygepleje* (kronik-4; Mohr, 2020) har forskning som tema, forskningens rolle i samfundet og for Færøerne som land. Den nævner ikke internationale forhold, men lokaliseret fokus på vigtigheden af forskningsmæssig dannelse. *Afdelingen for naturvidenskab* (kronik-5; Joensen, 2020) gennemgår naturvidenskabens rolle på universitetet. Den første halvdel har

fokus på lokale færøske forhold, og hvordan de er knyttet til internationale forhold. Den anden halvdel har et stærkt samfundsmæssigt fokus, der giver eksempler på, hvor vigtig naturvidenskaben er for det færøske samfund. *Afdelingen for historie- og samfund* (kronik-6; Sølvará, 2020) har leveret en kronik, der vipper frem og tilbage mellem fokus indadtil og blikket udadtil. Den taler til vigtigheden af globalisering, og hvad der kan læres af den, på samme tid som den også minder et færøsk publikum om vigtigheden af lokalt forankret viden, der gør en forskel lokalt.

Det er interessant at se, at det kun er rektors kronik (Collins, 2020), der overhovedet nævner den strategi, der var grunden til denne række af kronikker. Ingen af dekanerne nævner den, på samme måde som ingen af dem kommer ind på vigtigheden af tværfagligt samarbejde. En anden interessant observation er, at de stemmer, man traditionelt ville forbinde med et indadvendt blik (afdelingerne for færøsk sprog, historie og samfund), er dem, der i dette tilfælde, har det mest udadvendte fokus. Overordnet er kronikkerne positive. Selv om de gør meget lidt ud af prioriteringerne i universitetets nye strategi eller fremtiden, så tegner de samlet set et billede af en organisation og institution i forandring. Endnu er der ikke tegn på, at man agter at flytte den anden fod, før den første står trygt. Endnu er opgaverne mange og bjerget er stadig stejlt. Men man aner dog toppen af bjerget, og det er nu, det er allervigtigst at følges ad og stole på sine følgesvende.

➤➤ Hvis vi i 2020 kan sige, at det på mange måder er lykkedes at oparbejde forudsætningerne for kulturel bæredygtighed i Færøerne, bør man som universitet overveje, om tiden er kommet til at fokusere strategisk på henholdsvis bæredygtig økonomi, klima og miljø. Måske skal Færøernes Universitets nye identitet fra 2025 være "det bæredygtige universitet i Arktis"

Fra at have været et nationsforberedende symbol på autonomi, kultur, sprog, historie og politik – er man som organisation og institution i en transformation, der på mange måder er spejlet i Færøernes egen udvikling. For at være relevant og på forkant bliver Færøernes Universitet nødt til at finde sig en ny identitet, hvor det kan stå som symbol for et moderne Færøerne. I regionen har Grønlands Universitet allerede sat sig tungt på rollen som det arktiske universitet. På de islandske universiteter er man kendt for forskning i småstatspolitik og polar jura og lov. I Norge har man fokus på internationale relationer og forsvar, og fra dansk side er der blandt andet fokus på erhvervsudvikling, klima og langt de fleste internationale forskningsområder. Hvad er Færøernes unikke rolle, hvad er det man kan brande sig selv på, og hvad er det, der kan gøre universitetet eftertragtet? Hvordan går universitetet (og Færøerne) fra nationsbygning til nationsbranding? For Færøernes Akademi var den overordnede organisation fokuseret på statsdannelse og udviklingen

af et selv bærende færøsk kulturliv og tilsvarende selv bærende selvstændige instanser. Et fokus på autonom kulturel bæredygtighed. Hvis vi i 2020 kan sige, at det på mange måder er lykkedes at oparbejde forudsætningerne for kulturel bæredygtighed i Færøerne, bør man som universitet overveje, om tiden er kommet til at fokusere strategisk på henholdsvis bæredygtig økonomi, klima og miljø. Måske skal Færøernes Universitets nye identitet fra 2025 være “det bæredygtige universitet i Arktis”.

Noter

- 1 Forskningsrådet (*Granskingarráðið*) er en fælles betegnelse for forskningspuljen (*Granskingargrunnurin*), Forskningsudvalget (*Granskingarnevndin*) og dertilhørende kontor. Forskningsudvalget består af syv medlemmer udvalgt af Kulturministeriet (*Mentamálaráðið*) (se Granskingarráðið 2020a). Videnskabsrådet (*Vísindaráðið*), derimod, udvikler Færøernes officielle forskningspolitik og er bestående af siddende Lagmand, relevante ministre og repræsentanter for Arbejdsgivernes Forening, fagforeninger, universitetet og sektorforskning (Granskingarráðið, 2020b).

Litteratur

- á Rógvi, H. og H. Reistrup, red. (2012), *EXIT Føroyar*, Vestmanna; Sprotin.
- Collins, C. (2020), ”Fróðskaparsetur Føroya – fyri Føroyar og føroyingar”, kronik udgivet i Sosialurin 26. juni [<https://www.setur.fo/fo/setrid/tidindi/frodskaparsetur-foroya-fyri-foroyar-og-foroyingar/>]
- Føroya Løgting (2020), ”90/2019 Uppskot til løgtingslóg um ráðgeving og stuðul til gransking, menning og nýskapan”, Færøernes Lagting, Beslutningsforslag, udgivet på hjemmeside 26. maj, [<https://logting.fo/casenormal/view.gebs?menuChanged=16&type=0&caseNormal.id=4647>].
- FSF (2019), “The University of the Faroe Islands Appoints New Rector”, nyheder, Færøernes Universitet, udgivet på universitetets hjemmeside, 28. juni, [<https://www.setur.fo/en/the-university/news/the-university-of-the-faroe-islands-appoints-a-new-rector/>].
- FSF (2020a), “Rammulógin: Nú eru træðrinnir savnaðir”, nyheder, Færøernes Universitet, udgivet på universitetets hjemmeside 8. juni, [<https://www.setur.fo/fo/setrid/tidindi/rammulogin-nu-eru-traedrinnir-savnaðir/>].
- FSF (2020b), ”Strategic Plan 2020-2024”, Tórshavn: Fróðskaparsetur Føroya [https://www.setur.fo/media/6819/setur_strategiatlan_en_2020.pdf].
- FSF (2020c), ”Leiðsla og Bygnaður”, organisationsbeskrivelse på Universitetets hjemmeside. [<https://www.setur.fo/fo/setrid/um-setrid/leidsla-og-bygnaður/>].
- FT (2002), ”Forslag til Lov om universiteter (universitetsloven)”, Folketinget, 2002-03 – L125 [http://webarkiv.ft.dk/?/samling/20021/lovforslag_som_fremsat/l125.htm].
- Granskingarráðið (2007), ”Gransking, menning og nýskapan í Føroyum 2007: Høvuðsúrslit [Forskning, udvikling og innovation på Færøerne 2007: Resultater]”, Tórshavn; Granskingarráðið. [<https://www.gransking.fo/media/2318/hovudsfragreiðing.pdf>].
- Granskingarráðið (2015), ”Vitan og Vækstur: Yvirskipaður granskingarpolitikkur Føroya 2011-2015 [Viden og Vækst: Overordnet forskningspolitik for Færøerne 2011-2015]”, folder produceret af Føroya Vísindaráð i forbindelse med ny forskningspolitik, udgivet af Forskningsstyrelsen, Tórshavn: Granskingarráðið [<https://www.gransking.fo/media/2439/gransk-faldari-web.pdf>].
- Granskingarráðið (2020a), ”Um Okkum: Granskingargrunnurin og Granskingarráðið”, udgivet på Granskingarráðið's hjemmeside, udateret, [<https://www.gransking.fo/fo/um-okkum/>].
- Granskingarráðið (2020b), ”Vísindaráðið”, udgivet på Granskingarráðið's hjemmeside, udateret, [<https://www.gransking.fo/fo/um-okkum/visindaradid/>]
- Hagstovan (2020), ”Nettoflyting”, Færøernes Statistik over nettoflytning per 24. april, [<https://hagstova.fo/fo/folk/flyting/nettoflyting>].
- Hansen, BD. (2020), ”Fróðskaparsetrið samtykkir málpolitikk”, kronik udgivet i Sosialurin 10. juli [<https://www.setur.fo/fo/setrid/tidindi/frodskaparsetrid-samtykkir-malpolitikk/>].
- Joensen, JP. (1983), ”Um ikki at flyta anna fótin fyrr enn hin stendur tryggur: Ein stutt søgulig lýsing av Føroya Fróðskaparfelag”, *Fróðskaparrit*, 31(1983): 9-35. Tórshavn; Fróðskaparsetur Føroya [<https://timarit.is/page/929284#page/n5/mode/2up>]

- Joensen, J. P. (1990), "Fróðskaparsetur Føroya 1965-90: Stutt Søguligt Yvirlit á 25 ára degnum", Tórshavn; Fróðskaparsetur Føroya.
- Joensen, H.P. (2020), "Fróðskaparsetrið styrkir vitanarsamfelagið", kronik udgivet i Sosialurin 30. juli [<https://www.setur.fo/fo/setrid/tidindi/frodskaparsetrid-styrkir-vitanarsamfelagid/>].
- Løgtingið (2008), "Løgtingslóg nr 58/2008 Um Fróðskaparsetur Føroya, sum broytt við Løgtingslóg 51/2012", Færøernes Lagting [https://www.setur.fo/media/1933/logtingslog_nr-_58_fra_9-_juni_2008_um_frodskaparsetur_fofoya.pdf].
- Løgtingið (2020), "Løgtingsmál nr. 90/2019: Uppskot til løgtingslóg um ráðgeving og stuðulgransking, menning og nýskapan", Tórshavn, Færøernes Lagting [<https://logting.fo/files/casestate/27883/090.19%20U.t.ll.um.radgeving.og.studul.til.gransking.menning.og.nyskapan.pdf>].
- Marnersdóttir, M. red. (2003), *Universitet í Útnorðri: Framløgur á Verkstovu á Fróðskaparsetur Føroya í September 2001*, Tórshavn; Fróðskaparsetur Føroya.
- Mohr, M. (2020), "Vísindasamfelagið Føroyar, kronik udgivet i Sosialurin 17. juli [<https://www.setur.fo/fo/setrid/tidindi/tidargrein-visindasamfelagid-fofoyar/>]
- NMR (2020), *State of the Nordic Region 2020*, Nordisk Ministerråd: København.
- Olsen, E. (2020), "Kunning um læring og menning er fyrtreyt fyri vitan of vøkstri, kronik udgivet i Sosialurin 3. juli [<https://www.setur.fo/fo/setrid/tidindi/kunnleiki-um-laering-og-menning-er-fortreyt-fyri-vitan-og-vokstri/>]
- Olsen, M. M. (2020), "Telefoninterview med bestyrelsesformand Ólavur Ellefsen om ansættelsen af Chik Collins som rektor for Fróðskaparsetur Føroya", ddført den 10. september.
- OMCU (2020), "Magna Carta Universitatum, færøsk udgave", udgivet på Observatory Magna Carta Universitatum's hjemmeside i juni [<http://www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum/read-the-magna-charta/the-magna-charta/>].
- Scholte, J. A. (2005), *Globalization: a Critical Introduction*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Scott, R. W. (2014), *Institutions and Organizations: Ideas, Interests, and Identities*, Los Angeles: Sage.
- Scott, R. W. og G. F. Davis (2007), *Organizations and Organizing: Rational, Natural and Open System Perspectives*, London: Routledge.
- Skarði, J. A. (1988), *Jólafundurin 1988: og eitt sindur um høvuðsmenninir í Føroyingafelag í Føroyum*, Tórshavn: Føroya Skúlabólagrunnur.
- Sølvará, H. A. (2015), *Fróðskaparsetur Føroya 50 ár*. Fróði 1(2015): 4-7. Tórshavn; Føroya Fróðskaparfelag.
- Sølvará, HA. (2020), "Altjóða gransking við føroyskum kjölfesti", kronik udgivet i Sosialurin 7. august [<https://www.setur.fo/fo/setrid/tidindi/altjoda-gransking-vid-foroyskum-kjolfesti/>].
- UM (2020a), "Udenrigsminister Jeppe Kofod Rejser til Færøerne", udgivet på hjemmeside 31. september [<https://um.dk/da/udenrigspolitik/udenrigspolitiskenyheder/newsdisplaypage/?newsid=a4e99221-6ca7-4907-a418-b56809f45e20>].
- UM (2020b), "Udenrigsministeren besøger Grønland", udgivet på hjemmeside 21. september [<https://um.dk/da/udenrigspolitik/udenrigspolitiskenyheder/newsdisplaypage/?newsID=56A5E05B-FBEC-426B-BC05-16C3F67B1E0E>]
- UMMR (2020), "Nýggj lóg um gransking, menning og nýskapan", nyheder, Ministeriet for Udenrigsanliggender og Kultur. Udgitet på hjemmeside 5. juni [<https://www.ummr.fo/fo/kunning/tidindi/nyggj-log-um-gransking-menning-og-nyskapan/>].